СУ „Св. Климент Охридски”

Курсова работа на тема

Походът на Наполеон Бонапарт в Египет, отразен в хрониката на Абд- ар-Рахман ал-Джабарти[1]

Изготвил: Любомир Бончев
Курс: трети
Специалност: Арабистика
Фак. номер: 60577

---

[1] Оригиналният текст на хрониката е взет от следния интернет сайт: http://www.al-eman.com/Islamlib/viewtoc.asp?BID=176. За улеснение и по-голяма акуратност при цитирането на отделни пасажи, откъсът от хрониката, върху който се конкретизира разработката, е изведен в Приложение 1, като страниците са номерирани според стандартните изисквания за оформление на текстов документ. Бел. авт.

Абд- ар-Рахман Ал-Джабарти (1754-1825)[2] и неговата „*Удивителна история на миналото в преводи и сведения*" (*'Аджā'ибу ал āтāр фī ал-тарāджими уа ал- ахбāр*[3]) предоставят на изследователя една изключително ценна и подробна картина на египетското общество, политическо устройство и управление по времето на османския султан Абдул Хамид (1774- 1789) когато Египет е бил реално под властта на мамелюците.[4] Хрониката на Ал- Джабарти е източник на информация не само за политическата и административна уредба на провинцията, но също така предоставя ценен материал за ролята на религиозния авторитет в светския и политически живот, както и за външно- и вътрешнотърговските връзки и отношения, икономически формирования и дори всекидневния живот на египетското население.[5]

Абд- ар-Рахман Ал-Джабарти е роден в Кайро през 1754г. в семейство на потомствен улем. Получава традиционно образование в Ал-Азхар и се присъединява към висшето мюсюлманско духовенство. След смъртта на баща си през 1774г. той наследява крупно състояние, което му позволява да се отдаде на научните си занимания.[6] Заради неговата ерудиция и влиянието му сред религиозните среди и улеми в Ал- Азхар, в края на френската окупация на Египет, Ал- Джабарти е включен в състава на „Египетския диван"- съвещателния орган, създаден от французите за автономно самоуправление на Египет. След изтеглянето на наполеоновите войски, обаче, той си навлича гнева на властите заради суровата му критика към управляващия режим и умира низвергнат в Кайро около 1826г.[7]

Опитът за анализ на част от хрониката на Ал- Джабарти, обхващаща началото на похода на Наполеон Бонапарт и последвалото му развитие, ще се концентрира по- скоро върху анализ на текста на документите, издавани от френското командване по време на окупацията, които са дословно

---

[2] Биографичните данни са почерпени от сайта http://vostlit.info/haupt-Dateien/index-Dateien/D.phtml като за акуратно цитиране на страниците е приложен същият метод, използван и при оригиналния текст. В Приложение 2 се намира използваният биографичен материал. Бел. авт., стр. 1.

[3] За транскрибиране на пасажите на арабски са използвани стандартните символи, като началната хамза не е отбелязвана, а също така е изписван целия определителен член. Бел. авт.

[4] Приложение 2, стр. 4.

[5] Пак там, стр. 2- 6.

[6] Пак там, стр. 26.

[7] Пак там, стр. 26- 27.

цитирани от Ал- Джабарти. В тях той „великолепно описва пропагандаторската дейност и социалната и религиозна демагогия на френското командване”[8]

„Египетският поход” започва като масирана военна операция, целяща да откъсне връзките на Англия, единствения непобеден съперник на Франция, с отвъдморските й колониални владения и по този начин да я принуди да падне на колене пред Републиката. Самият Наполеон Бонапарт на 5 брюмер (26 октомври) 1797г. е назначен от Директорията за главнокомандващ „английската армия” или с други думи, армията, създадена да унищожи Англия.[9] Доминиращата идея е за десант на острова като за целта са установени връзки с ирландските национално-революционни кръгове и в частност организацията „Обединени ирландци”, оглавена от Уолф Тон. През 1796г. между него и генерал Карно е установен контакт, който довежда до военното и политическо урегулиране на операцията, но тя не била предприета поради слабостта на френския флот. Самият Бонапарт съзнавал важността в стратегическо отношение от нанасяне на съкрушителен удар върху Англия, което той заявява в писмо до Директорията от 16 август, 1797г., където официално поставя въпроса за завладяване на Египет.[10] На 8 февруари, 1798г. Наполеон провежда тайна инспекция на всички пристанищни градове и центрове по атлантическото крайбрежие на Франция, която доказва „необезпечеността на десанта във военно, военноморско и финансово отношение”.[11] На 17 февруари генерал Бонапарт се завръща в Париж с твърдата убеденост, „че борбата срещу Англия ще се води не на брега на Темза, а на брега на Нил”[12]. И все пак необяснимо остава защо Наполеон предпочита да поеме по- големия риск да изложи много по- слабия френски флот на дългото прекосяване на Средиземно море отколкото да осъществи десант на Британските острови, разположени много по- близо.

Решението е взето и на 19 май, 1798г. от пристанището на Тулон потегля френската армада, съставена от фрегати, големи линейни кораби,

---

[8] Пак там, стр. 42.

[9] Манфред, А. З. *Наполеон Бонапарт”,* Издательство „Мысьл”, 1973, стр. 196.

[10] Пак там, стр. 201.

[11] Пак там, стр. 202.

[12] Пак там,стр. 203.

корвети, бригове и всякакви транспортни съдове, начело с флагманския кораб „Орион”, която се отправя на изток. Това е пазено в абсолютна тайна както за европейските кръгове, така и за самото френско командване. На армадата е качена 38- хилядна армия, оборудвана с артилерия, провизии и боеприпаси, както и цветът на френското командване. Заедно с военните, заминават и редица известни и бележити учени във всички сфери на познанието: Монж, Бертол, Жофруа Сен- Илер, Конт, Арно и др.[13] Първата победа в Средиземноморието е превземането на о. Малта на 9 май същата година. На 2 юли френската армия в пълен порядък дебаркира на северноафриканския бряг при Марабу. Това слага началото на френския поход на египетска земя и ознаменува начинание, което ще играе ключова роля в последвалото политическо, икономическо и най- вече културно цивилизационно развитие на целия арабски свят. А ето как са представени въпросните събития през погледа на арабския историк Абд- ар-Рахман Ал-Джабарти.

> *Уа фӣ ауали санийй ал- маля̄хим ал- аẓӣма уа алḫауāдиč ал- джасӣма уа ал- уака ʻи ал- нāзиля уа ал- науāзил ал- ха ʼ иля уа таḍāуф ал- шурӯр уа тарāдуф ал- ʼ умӯр уа тауāлӣ ал- миḫан уа ал- ḫауадит уа ал- ихтиля̄л ал-заман уа ин ʻикāс ал- маṭбӯ ʼ уа инḳиля̄б ал- маӯḍӯ ʼ уа ал- татāбу ʼ ал- ахуāл уа ихтиля̄ф ал- аḫуāл уа фасāд ал- тадбӣр уа ḫуčӯл ал- таḍмӣр уа ʻумӯм ал-хирāб уа тауāтур ал- асбāб.*
>
> *И в началото на тази година случиха се много големи кръвопролития, огромни трагедии, тегоби и грамадни беди. Намножиха се злините и станаха много лошите дела, последваха изпитания и се преобърна времето и се отклониха нещата от естественото си русло и се изкриви животът и настанах ужаси и нередности, и необичайности. Установи се порочност и се възцариха разрушения и се разпростряха гибел и всеобщо разорение. Напрежението достигна до най- върхната си точка.*[14]

Прави впечатление апокалиптичния тон на описание, характерен за стила на средновековните хронисти, както и стилистичните и реторични ефекти, които авторът използва за подсилване на внушението (*ал- маля̄хим ал- адӣма уа алḫауāдит ал- джасима уа ал- уака ʻи ал- нāзиля уа ал- науāзил ал-ха ʼ иля*). На фона на тази така трагично и въздействащо описана реалност, Ал- Джабарти лаконично представя поведението на мамелюкските емири:

---

[13] Пак там, стр. 208.

[14] Приложение 1, стр. 7.

Уа амма ал- умара' фалям яхтамӯ бишей'ин мин з̱алик уа лям иактарис̱ӯ бихи и'атимāдан 'ала к̣ӯāтихим уа за'михим иннаху из̱ā джā'т джамӣу' ал-ифранджи ля иак̣фӯна фи мук̣āбалятихим уа иннахум иадӯсӯнахум бих̱уйӯлихим.

А що се отнася до емирите, то те не обръщали внимание на нищо от това и не му отдавали никакво значение, уверени в силите си и превъзходството си и [казвали]че дори да дойдат всичките французи, то те няма да са достатъчни да ги победят[мамелюците] и че те [мамелюците] ще ги изпотъпчат с конете си.[15]

След светкавичното превземане на Александрия на 2 юли, 1798г., френската армия се отправя по суша на запад, докато флотът остава в пристанището. Главнокомандващият мамелюкските сили, Мурад бек свиква войските си и своите каймаками от Гиза и околностите и се укрепяват в местност с името Джиср Ал- Асуад (букв. Черният мост), където струпват голямо количество оръжие, боеприпаси и барут. Мурад бек нарежда стационирането на флотата си в устието на един от ръкавите на Нил и издава заповед за преграждането на реката с желязна верига, дълга 130 лакти като с това цели да предотврати влизането на френските съдове в устието на реката, убеден, че французите няма да се осмелят да влязат в ръкопашна схватка с мамелюшката конница.

[...]заннан минхум анна ал- ифранджа ля иак̣дурӯна 'ала мухāрабатихим фӣ ал- барр уа аннахум иа'абарӯна фӣ ал- марāкиби уа юк̣āтилӣунахум[...]

[...]като мислели, че французите няма да посмеят да се сражават с тях [мамелюците] на сушата и че те[мамелюците] ще останат на корабите и ще ги избиват [оттам] [...][16]

Веднага след като завземат Александрия, френското командване напечатва известния декрет на Наполеон, в който той се обръща към хората на Египет и декларира целта на похода, а именно „освобождението" им от потисничеството на мамелюците. Датата е 14 месидор, VI година (2 юли, 1798г.) или 18 мухаррам 1213г. по хиджра.[17] Декретът е издаден от името на Аллах и главнокомандващия френската армия Бонапарт.

Бисмилляхи ар- рахмāнир- рахӣм ля илляха илла аллах ля уалада ляху уа ля шарӣк ляху фӣ муклихи мин т̣араф ал- фарансāуйя ал- мабнйя 'ала асāс ал- хуррия уа

---

[15] Пак там.

[16] Пак там, стр.8.

[17] Пак там, стр. 10; Манфред, А. З. *Наполеон Бонапарт",*стр. 212.

ал- тасуййя ал- сирр амир ал- джуйӯш ал- фарансāуййя бӯнāбāрта й'арифу ахāлӣ миср джамӣ'ахум[...]

В името на Аллах, Всемогъщия, Всемилосърдния, няма друг бог, освен Аллах и няма той наследник или съдружник във властта...От името на френския народ, основаващ се на свободата и равенството предводителят на френските войски Бонапарт съобщава на знанието на всички египтяни[...]

Прави впечатление комбинирането на основни за исляма религиозни постулати- *басмалата, шахадата и* цитатът от 112 сура, „*Очистването*", съдържаща цялата доктрина за *таухийд* с така известното мото на Великата френска революция- „Свобода, равенство, братство". Това е опит да се реализира идеята на Наполеон Бонапарт за организиране на „освободително движение" сред самото египетско население в чието лице той вижда сигурен съюзник за своя „Велик поход на Изток". Всички опити да бъдат убедени египетските фелахи и селяни в добронамереността и хуманната цел на французите пропадат. Още по- голямо е разочарованието на Наполеон от тоталния неуспех на опитите да се създадат съюзни отношения с местното население. Благовидният предлог, изтъкван до самия край на френската окупация е именно „искреното желание на французите" да сложат край на потисничеството и узурпаторството на мамелюците в „най- прекрасната страна на света".

Йа аййуха ал- миср̣ӣ̄на ̣ка̄д ̣кӣла лякум иннани ма назалту би ха̲за ал- ̣тараф илля би ̣касд̣ изāлят дӣникум фа̲залика ка̲заб ̣сарӣ̣х фаля та̣садда̣кӯху уа кӯлӯ лилмуфаттарӣн иннанӣ ма ̣кадимту илейкум илля ли а̲хлуса ̣ха̣к̣какум мин яди ал- ̣зāлимӣн уа иннанӣ ак̲сару мин ал- мамāлӣк у'аййду аллах субхāнаху уа т'аāла уа ах̣тариму набӣхи уа ал- ̣кур'āн ал-'аз̣ӣм уа кӯлӯ айд̣ан ляхум инна джамӣа' ал- нāс мутасāйуун 'айнда аллах уа инна ал- шей'й алла̲зи йуфарри̣кухум 'ан б'ад̣ихим хуа ал- 'а̣кл уа ал- фад̣ā'ил уа ал- 'улӯм фа̣ка̣т̣.

О, египтяни, казано ви е, че съм дошъл с единствената цел да унищожа вашата религия, но това е видна лъжа, не й вярвайте и кажете на онези, които разпространяват тези слухове, че не съм дошъл тук при вас с друга някаква цел, а само за да избавя правото ви от ръцете на тираните и че аз се кланям на Аллах, Преблагословен и велик, повече отколкото те и че почитам Неговия Пророк и Великия Коран. И кажете им също, че всички хора са равни пред [лицето] на Аллах и че нещото, което ги различава един от друг е само разумът, достойнствата и учеността.[18]

---

[18] Приложение 1, стр. 9. Пълният оригинален текст на декрета може да бъде намерен в Приложение 1, стр. 9- 10.

Феодалният строй, наложен от мамелюкската върхушка е изтъкван като основната причина за разорението и „пресъхването” на благата и благосъстоянието на египетските селяни.

[…]уа сāбиқан кāна фī ал- арāḍī ал- миṣрīя ал- мудун ал- аẓīма уа ал-х̱улджāн ал- уāси‘а уа ал- матджар ал- мутакāс̱ир уа мā азāла з̱алика кулляху илла ал- ẓулм уа ал- ṭама‘а ал- мамāлīк. аййуха ал- машайих̱ уа ал- куḍā уа ал’имма уа ал- джарбаджийа уа а‘айāн ал- баляд қулū ли умматиким инна ал-фарансāуййа хум айḍан муслимūн мух̱лиṣūн[…]

[…]и в предишни времена по египетските земи е имало велики градове и широки канали и оживена търговия и многобройни пазари, но изчезна това единствено поради потисничеството и алчността на мамелюците. Така че, о, вие, шейхове и кадии, и имами, и чорбаджии, и велможи, кажете на народа си, че французите също са праведни мюсюлмани[…][19]

Но дори и такава очевидна демагогия и несъответствия не успяват да осигурят на френското командване така желаната и необходима подкрепа на широките маси. Арабските фелахи и жителите на градовете, които съставляват основното население на Египет са до такава степен изостанали и се намират на толкова ниско ниво на обществено самосъзнание, че призивите за борба въобще не достигат до тях и те не са способни за тяхното възприемане. Това създава в Египет около френското присъствие пагубната атмосфера на „социален вакуум”, която в последствие се оказва трагична за изхода на начинанието. Антифеодалната реформа, която Наполеон Бонапарт се опитва да проведе в Египет не получава поддръжката на арабското население[20]

В хрониката си Ал- Джабарти редува описанията на военните действия със сведения за дейността на мамелюкските командири и самата обстановка в страната, като се спира на множество детайли и случки, но при стриктно спазване на хронологията на събитията. Ето как образно описва първото стълкновение между мамелюците и френската армия, когато е потопен целият флот на Мурад бек:

Уа фī яум ал- ахад ґуррат шахр ṣаффар уарадат ак- ах̱бар бианна фī яум ал- джума‘ ал- тāсиа‘ уа ал- ‘ишрīн мин шахр муḥррам илтақā ал- ‘аскар ал- миṣрī ма‘ ал- фарансīс фалям такун илля са‘атан уа инхазама мурāд бак уа ман ма‘ху уа лям йақа‘ қитāл ṣаḥīḥ. Уа иннамā хīа мунāуаша мин ṭалā’и‘а ал-‘аскарайн биḥейс̱у лям йуқтал илля ал- қалīл мин ал- фарīқайн. Уа иḥтарақат

---

[19] Пак там, стр. 9.

[20] Манфред, А. З. *Наполеон Бонапарт”,*стр. 213-214.

марāкиб мурāд бак бимā фихā мин ал- джабах̱ана уа ал- āлāт ал- ḥарбīа уа иḥтараḳа бихā ра‘ис ал- ṭабджīа х̱алīл ал- курдлī уа кāна ḳад кāтала фī ал-баḥр ḳитāлян ‘аджīбан. Фаḳадара аллах ин ‘алаḳат нāр билḳил‘и иля ал- бāрūд фаиштал‘ат джамī‘ухā биннāр уа иḥтараḳат ал- маркаб бимā фīхи мин ал-мухāрибīн уа кабīрихим уа таṭāирū фи ал- хауā’.[…]

И във вторник, първият ден от месец саффар(15 юли 1798), пристигна вестта, че в петък, 27 мухаррам египетската войска се е срещнала с французите и след не повече от час Мурад бек бе разбит заедно с всички, които го придружаваха, но без истинско клане, а по- скоро това бе стълкновение между предните отряди на двете армии, при което бяха убити само малък брой от двете страни. Корабите на Мурад бек изгоряха заедно с всичките натоварени на тях боеприпаси и военни съоръжения и заедно с тях изгоря и главният артилерист Халил ал- Курдли, който се сражава достойно в битката на реката. Било угодно Аллаху да падне огън от платното върху барута и пламна всичкият и изгоря корабът и заедно с него всичките войници на него с офицерите им като хвърчах във въздуха.[…][21]

Битката е тотален разгром за мамелюците и Мурад бек, който отваря пътя пред френските войски към Кайро. Но може би най- известното сражение в Египет е прочутото като Битката под пирамидите, състояло се на 21 юли, 1798г., когато конницата на Мурад бек за втори път е отблъсната и тотално разгромена. Тази победа бележи и влизането на френските войски в столицата на Египет- Кайро.[22]

След окупацията на Кайро от французите, в страната настават безредици и безчинства, причинявани понякога от самите френски „мюсюлмански” войници. Започва извършването на масови обиски, арести и разграбване, въпреки усилията на френското командване посегателствата върху собствеността на жителите на града да бъдат прекратени. Все пак се запазва сравнително крехко равновесие и дори се урегулират цените на най- различни стоки, които френските войници закупуват от арабските търговци. Но голяма част от мирното населени се изселва и бяга от града. Ето как описва обстановката Ал- Джабарти:

Уа аммā билāд ал- ариāф фахиа ḳāмат’ала сāḳ йактул ба‘аḍахум ба‘аḍан уа йанхаб ба‘аḍахум ба‘аḍан уа каз̱алик ал- ‘араб ḡāрат ‘ала атṛāф уа науāхī уа ṣāра ḳатр миṣр мин ауалихи иля āх̱ирихи фī ḳутл уа нахб уа ’иāфа ṭāрīḳ уа ḳīāм шарр уа иḡāра ‘ала амуāл уа ифсāд ал- мазāр‘и уа ḡайр з̱алика мин ануā‘и ал- фасāд алля з̱и ля йуḥṣā[…]

---

[21] Приложение 1, стр. 11.

[22] Манфред, А. З. *Наполеон Бонапарт”,*стр. 215

Хората от страната въстанаха, започнаха да се избиват един друг и да се ограбват един друг, а бедуините нападаха крайните селища и райони. Из цялата египетска земя се възцариха убийства и грабежи. Пътищата бяха прекъснати. Навсякъде се разля зло. Имуществото бе подвърнато на разграбване, а земята на разорение и всякакви други най- низки постъпки, който нямат чет.[...][23]

В думите на хрониста не се долавя директно адресиране на критика или упрек към французите заради неспособността им да се справят с положението. С присъщата на арабските хронисти педантичност той описва в детайли положението в лагера на мамелюците, където царят разногласие и деморализация и изтъква това като една от причините за техния последвал разгром в укреплението на хълма Булак над Кайро. И все пак, в духа на епохата, Ал- Джабарти споменава и подробно описва пясъчната буря, която според него е основният фактор за поражението на Мурад бек и неговите съюзници. Ето как описва положението в лагера, духа на войниците и въпросната буря:

[...]уа лайса ли ахад мин умарā' ал- 'асāкир хамма ан йаб'аса джāсӯсан ау ṭали'а танāуашихум бил- ḳитāл ḳабла духӯлихим уа ḳурбихим уа уçӯлихим иля фанā' ал- миçр бал кулл мин ибрāхӣм бак уа мурāд бак джама'а 'аскаруху уа макаса макāнаху ля йантаḳил минху йанṭазир мā йаф'ал бихим уа лайса сумма кал'а уа ля ḫуçун уа ля м'акал уа хаза мин сӯ' ал- тадбӣр уа ихмāл амр ал- 'адӯ[...]

[...]уа лякин ал- аджнāд мутанафира кулубухум мунḫалла 'аза'имухум мухталифа āра'ухум харӣсун 'аля ḫайāтихим уа тана'у'умихим уа рафāхӣатихим мухтāлӯн фӣ ра'ийсихим муґтарӯн биджам'ихим муḫтаḳирӯн ш'ан 'адухум муртабикӯн фӣ рӯйатихим маґмӯрӯн фӣ ґафлатихим уа хаза куллуху мин асбāб мā уаḳа'а мин хизлāнихим.[...]

[...]уа каун ал- рӣх мин нāхиа ал- 'адӯ уа залика мин а'азам асбāб ал- хазӣма камā хуа манçӯç 'алайхи[...]

[...]уа иштадда хубӯб ал- рӣх уа ин'аḳада ал- ґубāр уа азламат ал- дунйā духāн ал- бāрӯд уа ал- риāх уа çаммат ал асмā'а мин тауāлӣ ал- ḍарб бихейсу хуййла лилнāс анна ал- арḍ тазалзалат уа ал- самā' 'алейха саḳаṭат[...]

[...]но нито един от военачалниците на мамелюците не се погрижи да изпрати разузнавач или отряд, който да встъпи в бой с врага преди да се приближи или да влезе в самия град, а напротив, и Ибрахим бей, и Мурад бей събраха войските си и стояха на едно място, очаквайки да видят какво ще стане. Така те оставиха пътя на врага чист и нямаше пред него нито крепост, нито укрепление, нито ров или окоп. И това всичко стана заради лошото командване на мамелюците и пренебрежението им към врага.[...]

[...]но сред войниците започнаха раздори и решимостта им изчезна.

---

[23] Приложение 1, стр. 12.

Тревожеха ги повече собственото им удобство, благополучие и благоденствие. Кичеха се с дрехи и се успокояваха с числеността си и се отнасяха с пренебрежение и презрение към противника. Всичко това стана причина за тяхното поражение.[…]

[…]излезе силен вятър и се вдигна прахоляк и се затъмни светът от барутния дим и от прахоляка и ушите заглъхнаха от продължителните изстрели и на хората се стори сякаш земята се разтресла и небето пада върху й[…][24]

Прави впечатление описанието на битката в залива Абу Кир между английската флота на адмирал Нелсън и френските кораби, която е представена от Ал- Джабарти като напълно ординарно събитие, като описание на самата битка липсва, а вестта за нея е преплетена със сякаш далеч по- важната случка за строгото наказание, което французите искат да наложат на донеслите вестта- да им отрежат езиците или да заплатят глоба от 200 френски реала.

Уа фīхи тауāтарат ал- аẖбāр биẖуḏур ‘айдда марāкиб мин ал- инкилīз ила ṣаґр ал- искандарīа уа аннахум хāрабӯ марāкиб ал- фарансāуййа[…]

И в този ден (1 август, 1798г.) новината за това, че няколко английски кораба се намират в пристанището на Александрия и се сражават с френските кораби, развълнува хората[…][25]

Интерес представлява наредбата за учредяване на съвещателен орган- Диван, който да замести разпуснатия от французите диван на шейховете, с чиито решения те не се съобразявали. Новият орган бил наречен трибунал и бил съставен от шестима християни копти и шестима мюсюлмани търговци. За главен съдия бил назначен копт малтиец, бивш писар при Аюб бей Ал- Дафтардар.Този диван се занимавал предимно по търговски, граждански и материални дела, искове, жалби и т.н.[26] Ето какво казва Ал- Джабарти за трибунала и за неговия устав:

Уа шараṭӯ фī ḍимнихи шурӯṭан уа фи ḍимна тилка ал- шурӯṭ шурӯṭан уẖрā бит‘абīрāт саẖифа йафхам минха ал- маррāд б‘ад ал- та’амул ал- каṣира ли‘адам м‘арифатихим бикауāнин ал- тарāкиб ал- ‘арабīа уа маẖçалуху ал- таẖаййул ‘ала аẖзи ал- амуāл каḳаулихим би’анна ạсẖāб ал- амлāк йа’тӯна бихуджаджихим уа тамассукāтихим ал- шāхида ляхум биттамлīк[…]

---

[24] Пак там, стр. 13-14.

[25] Пак там, стр. 21.

[26] Пак там, стр.27.

И разделиха този устав на параграфи, а самите параграфи разделиха на други параграфи. Текстът бе неграмотно написан, от човек, невеж за законите на арабската граматика, и пълен с двусмислени и неясни изрази, така че се разбираше след дълго четене. Целта на този устав беше с хитри уловки да се вземе имуществото на хората.[...][27]

Пред собствениците на недвижима собственост се поставят редица условия за доказване собствеността върху земята или имота както и за удостоверяване автентичността на необходимите за това документи, като при това за всяка процедура се заплаща. В оригиналния текст на хрониката са подробно разгледани всякакви случаи на спекулации от страна на френските власти и също така са подробно описани въпросните процедури по издаване и получаване на документите, както и всички такси, които трябва да бъдат заплатени.[28] Този документ може да бъде основание да се смята, че французите се опитват да наложат „узаконена" експлоатация на подопечното им арабско население и да заменят назадничавия, корумпиран и деградиращ феодализъм на мамелюците с напредничав, законен и уважаващ личността европейски колониализъм. Или както казва Едуард Саид- това е отношение към нация и хора, които не зная как да управляват сами себе си и за това трябва да бъдат управлявани от европейци.[29]

Интерес представлява писмото, което французите съставят и изпращат в отговор на османския султан, в което легитимират своето присъствие в Египет. Оригиналният текст на писмото не е цитирано от Ал-Джабарти, но той подробно преразказва неговото съдържание:

[...]уа ṣ̄ратуху мулхиṣан б'ад ал- ṣадр уа закара урӯдахум уа ḳитāлахум ма'а ал- мамāлӣк уа хурӯбахум уа анна джама'а мин ал- 'уамā' захабат илейхим билбарр ал- ґарбӣ фа'аманӯхум уа казалик ал- рай'а дӯна ал- мамāлӣк уа закарӯ фӣхи аннахум мин ахṣа'и ал- султāн ал- 'усмāнӣ уа а'адā'и а'адā'ихи уа анна ал-сикка уа ал- хутба бисмихи уа ша'ā'ир ал- ислāм 'ала ма хӣа 'алейхи уа бāḳиа бима'анā ал- калāм ал- сāбиḳ мин ḳаулихим иннахум муслимӯн уа иннахум мухтаримӯн ал- ḳур'āн уа ал- набӣ[...]

[...]накратко съдържанието му е следното: след предисловието, те разказват за идването им в Египет, за сражаването им с мамелюците и за бягството на последните и как група улеми отишла при тях на западния бряг и как французите им обещали на тях и на всичкото население на Египет

---

[27] Пак там.

[28] За пълния текст на трибунала виж Приложение 1, стр. 27- 28

[29] Саид, Едуард „*Ориентализмът",* издателство „Кралица Маб", 1999г.

безопасност, с изключение на мамелюците и споменали още, че те[французите] са близки приятели на османския султан и са врагове на враговете му и че монетите, както и по- преди са с неговия лик и се чете хутба с неговото име и мюсюлманските обреди се съблюдават строго. Всички писма бяха написани в този дух, като казваха, че са мюсюлмани и че почитат Корана и Пророка[…][30]

За много малко документи Ал- Джабарти дава своя личен коментар, като се задоволява основно с дословното цитиране на издадените декрети или с тяхното подробно преразказване. Прави впечатление, обаче, че личното му отношение присъства след цитирането на декрета, издаден от френското командване на 6 октомври, 1798г. и прочетен на заседанието на Върховния трибунал. Въпросния документ представлява отново опит да се оправдае френското присъствие, изтъквайки се алтруистичната загриженост и ангажираност на френския народ с мъките на египетското население, страдащо под гнета на мамелюците което е и основната причина за тяхното идване в Египет. Единствената цел на французите е да освободят „Земята на Нил" от потисничеството на мамелюците и да възвърнат благоденствието и просперитета на египетските селяни. Ще цитираме част от документа, която смятаме за достатъчно красноречива, както и личното мнение, изразено от автора на хрониката.

[…]фали<u>з</u>алик лям йабқӯ би'айдайй ал- нāс илля ақдар ал- йасӣр уа ṣāра ал- нāс ли аджли <u>з</u>алика му<u>х</u>тафӣн таḥта ḥиджāб ал- фуқр уйқāйа ли'анфусихим мин сӯ' ẓулмихим <u>с</u>умма инна ṭā'ифа ал- фарансāуйа б'ада ма тамаххада амрухум уа б'ада ṣаитихим биқиāмихим би'умур ал- ḥуруб иштāкат ли'анфусихим лиисти<u>х</u>лāṣ миṣр мимма хӣа фӣха уа ирāḥа ахлихā мин та<u>ґ</u>арллуб ха<u>з</u>ихи ал- даула ал- маф'ама джахлан уа <u>ґ</u>абауа фақадамӯ уа ḥаṣала ляхум ал-наṣра уа ма'а <u>з</u>алика лям йата'арраḍу лиаḥад мин ал- нāс уа лям йу'аāмилӯ ал-нāс бикусӯа уа анна <u>ґ</u>арадахум танẓӣм умӯр миṣр уа иджрā' <u>х</u>улджāниха аллати да<u>сс</u>арат уа йуṣӣр ляха ṭарӣкāн ṭарӣқ иля ал- баḥр ал- асуад уа ṭарӣқ иля ал-баḥр ал- аḥмар файаздāду ḥаṣбуха уа рай'уха уа мана'а ал- кауйй мин ẓулм ал-ḍа'аййф уа <u>ґ</u>ейр <u>з</u>алика […]

Уа лям йу'аāджибунӣ фӣ ха<u>з</u>а ал- таркӣб илля қаулуху ал- маф'ама джахлан уа <u>ґ</u>абауа б'ада қаулихи б'ада <u>з</u>алик уа ма'а ẓулм лям йата'арраḍу лиаḥад иля 'ā<u>х</u>ар ал- 'ибāра.[…]

[…]И за това жителите на Египет не притежават почти нищо и се опитват да се скрият под покривалото на бедността, за да се предпазят от тиранията на турците. И после, френският народ, след като уреди своите вътрешни дела и придоби сила във военните дела, в душите им [на французите] се породи силното желание да избавят Египет и да освободят жителите му

---

[30] Приложение 1, стр. 29.

от господството на тънещото в невежество и глупост правителство. И отидоха и удържаха победа, и не причиниха на никого от жителите безпокойство и никого не притесниха. Тяхната цел е да установят в Египет порядък в делата и да сторят що е необходимо за възстановяването на каналите, които бяха разрушени и да отворят за Египет два пътя: в Средиземно море и в Червено море. И в резултат на това да се увеличи плодородието на страната и да нараснат доходите й. Французите не ще позволят на силния да потиска слабия и други подобни[дела].*

Но най- много в това им изказване не ми се понравиха думите „тънещото в невежество и глупост правителство", после това, че у тях „се породи силното желание да избавят Египет и да освободят жителите му от господството", а също така и думите, че „не причиниха на никого от жителите безпокойство и никого не притесниха"[...][31]

И като всяко правителство, френското командване създава система за събиране на данъци и налози в зависимост от типа, големината, местонахождението и естеството на притежаваната недвижима собственост.

Уа фӣ йаум ал- сабт 'аāшир джумāдā ал- 'уӯлā 'амалӯ ал- дӣӯāн уа аҳдарӯ ḳā'има муḳаррарāт ал- амлāк уа ал- 'иḳāр фаджа'алӯ 'ала ал- аḳалл самāнӣа фарāнса уа ал- аусаṭ ситта уа ал аднā салāса. Уа мā кāна аджратуху аḳалл мин рӣāл фӣ ал- шахр фахуа м'уāфā

В събота, ден 10 от месец джумада ал- уля (20 октомври, 1798г.) диванът се събра и на него бе представен списък с налозите за недвижимото имущество. Най- високата категория обложиха с осем [френски] реала,средната с шест, а най- ниската- с два. Недвижимост, носеща доход от един реал месечно освободиха от налог.[32]

Търговските постройки, кервансараите, баните, маслобойните и др. са обложени с налог от 30 до 100 реала в зависимост от местоположението, оборота и размера на собствеността.

Въпреки всички декларации за добронамереност, братско съчувствие и алтруистични намерения, заявявани от французите, избухва известното каирско въстание, което е неоспоримо доказателство за неистинността на заявленията, направени от френските окупационни сили и за това, че те

---

[31] Пак там, стр. 30- 31.

*В оригинала е споменато Черно море- *ал- баҳр ал- асуад*

[32] Приложение 1, стр. 33

нямат никаква почва сред арабското население. Ето част от документа, в който французите обясняват причините и последиците от въстанието:

[…]на‘арифу ахл миṣр ал- маḫрӯса мин ṭараф ал- дж‘аайдийя уа ашрāр ал- нāс ḫаракӯ ал- шурӯр байна ал- р‘айя уа байна ал- ‘асāкир ал- фарансāуйя б‘адамā кāнӯ аṣḫāбан уа ахбāбан лисауйя уа тараттуб ‘ала ẕалика ḳутл джумла мин ал- муслимӣн уа нахабат ба‘аду ал- буйӯт уа лякин ḫаṣалат алṭāф аллах ал- ḫафийя уа саканат ал- фитна бисабаб шафā‘атина ‘айнда амӣр ал- джуйӯш бӯнāбарта. Уа иртафа‘ат хаẕихи ал- балийя лианнаху раджул кāмил ал- ‘аḳл ‘айндаху раḫма уа шафаḳа ‘ала ал- муслимӣн уа маḫабба иля ал- фуḳарā’ уа ал- масāкӣн уа лау лаху лякāнат ал- ‘аскар ахраḳат джамийй‘а ал- мадӣна уа нахабат ал- амӯāл уа ḳаталӯ кāмил ахли миṣр.

[…]искаме да доведем до знанието на жителите на Кайро[в оригинала - миṣр- Египет], че няколко негодници и злодеи са посели вражди между гражданите и френските войници, които допреди това се намираха в дружески отношения и единство. Това стана причина за убийството на няколко мюсюлмани и разграбването на много къщи. Но благодарение на скритата милост на Всевишния и на нашето застъпничество пред главнокомандващия Бонапарт, човек със съвършен ум и милосърден, питаещ състрадание към мюсюлманите и любов към бедните и бездомните, то се удаде така, че бедствието се утаи. Ако ли без неговата намеса, то войниците щяха да изгорят целия град, да оплячкосат всички богатства и да изтребят всички жители на града.

Но когато върховният главнокомандващ Наполеон Бонапарт се отправя към Суец на 24 декември, 1798г., Диванът е реорганизиран и променен и в новия, подробен и дълъг декрет увещанията за добронамереност, равенство и братство отстъпват на малко или повече отявлени заплахи. Декретът е издаден от името на самия Бонапарт, в който той обяснява как всичко, което върши, е в името на Всевишния, по Неговата воля и Неговото желание:

Уа ал- ‘аāкил йа‘ариф анна ма фа‘алнāху битаḳдӣр аллах та‘аāла уа ирāдатихи уа ḳадā’ихи уа ман йашукк фи ẕалика фахуа аḫмаḳ уа а‘амā.

И всеки разумен човек знае, че всичко, що го сторихме, сторихме го по волята на Аллах, Преблагословен и велик, по Негово желание и по Негово предопределение. И всеки, който се съмнява в това, то той е глупак и слепец.[33]

Това за пореден път иде да покаже, че французите не успяват до последно да намерят опора у арабското население и остават една

[33] Пак там, стр. 48. Пълният текст на декрета може да бъде намерен на същата страница.

завоевателна армия, удържаща властта си със силата на оръжието.[34] При такава напрегната обстановка в Египет, Наполеон се решава на изключително рискован ход- да поведе армиите си на изток към Сирия и Палестина. Това решение е продиктувано не толкова от тактически, колкото от стратегически мотиви за закрепване френските позиции в Ал Шам и създаването на френско присъствие, което да ускори процесите по осъществяването на така лелеяната от Бонапарт „Източна революция".[35] С такива стратегически намерения френската армия потегля по нелекия път към Палестина и Сирия на 9 февруари, 1799г. В навечерието на похода в Сирия, Наполеон обяснява пред Дивана в Кайро целта на кампанията с това, че тя цели унищожаването на останалите части от разбитите мамелюкски войски и подсигуряване на търговските пътища, сухоземни и морски. След завръщането си, Наполеон изказва намерение за цялостно преустройство на страната, създаване на закони, урегулиране на живота и пр.

> *Уа анна нагӣб 'анкум шахран, сумма н'аӯду уа 'айнда 'аӯдина нураттиб ал- низāм фи ал- билāд уа ал- шарā'и'а уа гайр залик[...]*
>
> *Ще отсъстваме от тук месец и когато се върнем, ще устроим добра система на управление в страната, ще издадем закони и прочие[...]*[36]

Експедицията в Сирия започва при изключително тежки метеорологични условия, преходът е изнурителен и дори през февруари температурите са високи, но във военно отношение французите бележат обнадеждаващи успехи. Превзети са важни крепости като Яфа и Хайфа. И на 18 март, същата година, френската армия се изправя пред стените на историческата крепост Сен- Жан д'Акр или известна още като Акра ('Акка на арабски).

Интересен момент представлява превземането на крепостта 'Ариш на 2 март, 1799г. селище на брега на Средиземно море, близо до египетско-палестинската граница. Тогава Наполеон издава поредния декрет, този път адресиран до жителите на Сирия, в който обяснява причините за похода, които да същите, довели го в Египет, а именно- изгонване на узурпаторите мамелюци и освобождаване на земите на Ал Шам. Колкото до местното

---

[34] Манфред, А. З. *Наполеон Бонапарт",*

[35] Пак там, стр. 214.

[36] Приложение 1, стр. 57. Там може да бъде намерен целият текст на обръщението на Наполеон Бонапарт.

население- пълният суверенитет на собствеността му и сигурността на всеки, който не сътрудничи на мамелюците е абсолютно гарантирана. Ето как описва това Ал- Джабарти:

Ну‘аррифукум аннана ẖаррарна лякум ха̱за ал- сутӯр ну‘аллимукум аннана ẖадарна фӣ ха̱за ал- тараф лиқасд тард ал- мамӣлӣк уа ‘аскар ал- джазӣр ‘анкум[...]

[...]фаамма антум йӣ ахӣлӣ ал- атрӣф ал- машӣр илайха фалям нақсуд лякум а̱зиа уа ля аднӣ дарар[...]

Отправяме към вас това послание да ви съобщим, че сме дошли във вашата страна с цел да изгоним мамелюците и войниците на Ал- Джаззар[...]

[...]а що се касае до вас, жители на по- горе споменатите страни, то ние нямаме каквото и да е намерение да ви сторим някаква беда или каквато и да е вреда[...][37]

Но именно стените на Акра са тези, които спират настъплението на френските войски и в тях се разбиват всички мечти на Наполеон за велика Източна революция и победоносен поход до Индия. Въпреки ожесточените атаки и артилерийски обстрел, крепостта не се предава. Липсата на далекобойна и големокалибрена артилерия, загубена още в битката при Абу Кир обрича френската армия на неуспех. Липсват провизии и боеприпаси, но въпреки всичко, Наполеон изпраща послания в Египет, в които споменава за успешен ход на обсадата и военните действия. Интересното в писмото му е, че акцентира на изключителното приятелско и миролюбиво отношение на хората от областта. Ето какво казва той:

[...]уа аммӣ бақӣа ал- иқлӣм ал- шӣм уа мӣ йалӣ ‘аккӣ мин ал- билӣд фаиннахум ляна тӣ’иӯн уа бил’и‘атинӣ’ уа мазӣд ал- махабба рӣ̱гибӯн йа’атӯнанӣ бикулл х̱айр ‘а̱зим уа йаẖдурӯна ляна афуӣджан билхадӣйӣ ал- ка̱сира уа ал- хубб ал- джасӣм мин ал- қалб ал- салӣм[...]

[...]а що се отнася до останалите част от Ал- Шам и районът около ‘Акка, то жителите му ни се подчиниха и се отнасят към нас с уважение. Любовта им към нас нараства и те изразиха желание да се присъединят към нас и проявяват огромна доброжелателност[...][38]

---

[37] Пак там, стр. 60.

[38] Пак там, стр. 72. Целият текст на писмото се намира в Приложение 1, стр. 72- 73.

След неуспеха под стените на Акра, французите се принудени да се изтеглят. Походът на изток е окончателно загубен. Френското командване решава да се изтегли като оставя окупационен корпус, който се защитава храбро до 1801г. Така походът на Наполеон Бонапарт, започнат като едно свръх амбициозно начинание, завършва с провал. Но събитията, случили се през тези четири години, слагат своя неизличим отпечатък върху лика и последвалото развитие на арабските страни и най- вече Египет, който никога вече няма да бъде същият. Заедно с френските окупационни войски в арабския свят идват и европейските нововъведения и цивилизация, която ще бъде водещ модел за копиране за векове напред.

Не е странно възхищението, с което Ал- Джабарти описва различните инструменти и уреди, които французите излагат в учредената от тях египетска Академия на науките в Кайро. Със същото благоговение и прехласване арабският историк разказва за публичната библиотека в Кайро, основана от французите и огромното количество книги, които се намират там. Той дори не осъжда и портретът на Пророка, окачен на една от стените, което говори за липса на догматичност и закостенялост на мисленето.

> *Фамин джамала мā ра'айтуху китāб кабīр йаштамил 'ала сīра ал- набī ṣаллā аллах 'алейхи уа саллам уа муṣауййрӯн бихи ṣӯратуху ал- шарīфа 'ала ḳадр маблаḡ 'илмихим уа иджтихāдихим уа хуа ḳā'им 'ала ḳадамайхи нāẓиран иля ал- самā' калмархаб лилх̱алīфа уа бийадихи ал- йумнā ал- сайф уа фи ал- йусрā ал- китāб[...]*
>
> *И сред всичкото, което видях там, и една голяма книга със животоописанието на Пророка, Аллах да го благослови и с мир да го дари. Художниците бяха нарисували благородния му облик както им бяха позволили знанията и усърдието. Пророкът бе изобразен там благоговейно вдигнал поглед към небето в дясната си ръка държи меч, а в лявата книга[...][39]*

Място, където науката и изкуството отстъпват на религията и догматичността. Място, което е посетено от традиционен арабски богослов и където той изказва възхитата и искреното си прехласване пред „чудесата" на френската наука и техника без ни най- малкото съзнание, че това е плод на неверниците окупатори.

---

[39] Пак там, стр. 44. Поради изключително обемното описание на различните отдели в Академията, не е цитиран целият пасаж. Той може да бъде намерен в Приложение 1, стр. 44- 47.

Библиография:

На български език:

1. Саид, Едуард „*Ориентализмът”,* издателство „Кралица Маб”, 1999г.

На руски език:

1. Бонапарт, Наполеон „*Египетский поход*”, Санкт Петербург, Издательство „Азбука” 2000.
2. Манфред, А. З. *Наполеон Бонапарт”,* Издательство „Мысьл”, 1973.

На английски език:

1. Chandler, David G. *The Campaigns of Napoleon,* Weidenfield and Nicolson, 5 Winsley Street, London W1, 1967.

Интернет сайтове:

1. http://vostlit.info/haupt-Dateien/index-Dateien/D.phtml
2. http://www.al-eman.com/Islamlib/viewtoc.asp?BID=176 (оригинален текст)